

ПОВІДА ЖІНКИ.

Я був кондуктором трамваю в Чикаго. Зразу призначено мене на лінію Гельштед; се був кінний трамвай, що йшов далеко від центра города в низ до торговиці худобою. Ми, нічна служба, не все були безпечні на тій лінії, завдяки силі темного народа, що проїздив у ночі тою дорогою. Ми не мали дозволу стріляти та вбивати людей тому, що на випадок нещастя мусіло трамваєве товариство нагороджувати страти. Що тикаєть ся мене, то я не мав зовсім револьвера; я вірив у своє щастє. Зрештою рідко буваєш зовсім безоружний: я мав ключ від гальми, який можна було виймати в одній хвилі, а він міг показати ся дуже помічним. Не вважаючи на те, я ужив його лиш один раз.

Одного разу в різдвяну ніч 1886 р. надійшла з торговиці худобою значна гурма Ірляндців і заповнила цілковито мій вагон. Всі були п'яні і мали з собою пляшки; вони співали голосно і не хотіли платити, хоч ми вже рушили з місця. Вони казали, що платять товариству цілий рік по пять центів ранком і вечером, а що нині Різдво, то вони не будуть платити. Се не було таке страшне, але я не повинен був дозволити їм їхати даром зі страху перед шпігунами, які стояли на услугах товариства і мали наглядати за чесністю кондукторів.

До вагона ввійшов констебль. Він постояв кілька мінут, сказав кілька слів із нагоди Різдва та погоди і знов зіскочив тому, що вагон був уже переповнений.

Я знав дуже добре, що на одно слово констебля всі пасажири заплатили би по пять центів, але я мовчав.

— Ви чому не пожалували ся на нас? — запитав один.

— Я не вважав того за потрібне — відповів я — бо я маю діло з джентльменами. — Деякі зачали сьміяти ся, але иньші згодили ся зі мною і скінчили на тім, що заплатили за всіх.

На друге Різдво мене перенесли на лінію Коледж. Се була знаменита заміна. Тепер мав я ноїзд із двох, інколи трьох вагонів, які порушали ся силою підземного каблю; публіка була в тім районі елегантна і я мусів збирати пятачки в рукавичках. Тут не треба було примушувати до заплати.

Тут ото й притрафила ся маленька придибашка на Різдво 1887 р.

На святій вечір перед обідом — я мав тоді диевну службу — вийшов один пан і ровпочав зі мною розмову. Коли я заходив до вагонів, він чекав, поки я не верну на задню плятформу на своє місце, і розмовляв дальше зі мною. Він мав коло 30 літ, був блідий, з вусами, дуже гарно одягнений, але без плаща, хоч було доволі холодно.

— Я їду до дому — сказав він. — Хочу випередити свою жінку.

— Різдявний дарунок — завважив я.

— Так — відповів він і усміхнув ся. Але то була дивна усмішка, радше гримас.

— Кілько заробляєте? — спитав він.

Се не рідкий запит у краю Янкі і я сказав, кілько дістаю.

— Хочете заробити окремо десять долярів? — запитав він.

Я відповів: — Так.

Він виймив портфель і без дальших розговорів подав мені банкнот. При тім завважав, що має до мене довіре.

— Щож маю зробити? — спитав я.

Він зажадав розкладу годин моєї служби і сказав:

— Ви працюєте вісім годин на день?

— Так.

— В часі одної своєї тури будете мені потрібні до дечого. Тут на розі улиці Монро переїздимо понад отвір, що йде в долину, до підземного каблю. Над тим отвором є накривка; я підійму її і спущу ся в долину.

— Ви бажаєте покінчити з собою?

— Не цілком. Я хочу вдати, що так.

— Ага.

— Ви затримаєте поїзд і витягнете мене, хоч я буду прогивити ся.

— Добре.

— Дякую. Я ще не зовсім збожеволів, як ви може думаєте. Роблю все те ізза своєї жінки. Вона повинна бачити, що я хочу вмерти.

— Значить, ваша жінка буде тоді саме в моім поїзді?

Так. Вона сяде до the grip.

Я здивував ся. The grip — се вагон поводиря, де він стоїть і поводить. Се вагон не закритий, в зимні дні там холодно і до нього не сідає ніхто.

— Вона сяде до the grip — говорив далі пан. Вона писала про се до свого любаса. Я читав лист.

— Добре, але я упереджаю вас, що ви мусите спішити ся, коли будете підіймати накривку і спускати ся в отвір. Інакше за нами приїде новий поїзд. Ми курсуємо з перервами що три мінути.

— Я все те зроблю — відповів пан. — Отвір буде відкритий, як я прийду. Він відкритий уже в сій хвилі.

— Ще одно: звідки буду я знати, в якім поїзді поїде ваша жінка?

— Мені зателеграфують. Дехто наглядає за нею. І моя жінка буде в цинамоновім футрі; ви пізнаєте її легко, вона дуже гарна. Як вона зімліє, ви занесете її до аптики на розі.

Я запитав: — Ви говорили також із моїм поводитирем?

— Так, сказав пан. І я заплатив йому стількиж, скільки й вам. Але я не хочу, аби ви оба говорили з собою про се. Ви не повинні й згадувати про се.

— Ні.

— Ви перейдете до the grip, коли будете зближати ся до улиці Монро. Будьте уважні. Коли побачите мою голову над отвором, дайте сигнал загальмувати і поїзд стане. Поводир pomoже вам побороти мене й виймати з отвору, хоч я заявлю, що хочу вмерти.

Я подумав трохи про все і сказав: — Мені здаєть ся, що ви могли би сховати свої гроші і не втаємничувати иньших у свої пляни. Ви могли би лише спустити ся в долину, в отвір...

— Ай, Боже мій — перервав пан — я ризикую, що поводитир не завважить мене, що ви не завважите мене...

— Се правда.

Ми поговорили ще про се й про те. Пан доїхав до кінцевої стації і коли мій поїзд вернув ся, він поїхав із нами назад. На розі вулиці Монро він сказав: — Ось аптика, до якої занесете мою жінку, коли вона зімліє.

І він зіскочив.

Я став багатший о десять долярів. Слава Богу, бувають і щасливі дні в житю.

Я ходив цілу зиму зі звоєм газет на спині і грудях для охорони від вітру. Я так цокотів при кождім порушеню, що товариші мали сильно з чого сьміяти ся. Тепер було за що купити теплий кафтаник. Коли на другий раз товариші підійдуть до мене, аби почути моє цокотінє, тож то розчарують ся!

Я зробив дві чи три тури по городі, але нічого не притрало ся. Коли я від'їхав четвертий раз, на стації Котедж увійшла молода дама і сіла до the grip. Вона була в цинамоновім футрі. Коли я підійшов до неї і взяв гроші, вона поглянула мені просто в очи. Була дуже молода й гарна. Її очи були невинні і сині.

Сарака, нині стоїть перед тобою сильніша проба — подумав я — але ти встругнула мабуть маленьку дурницю і тепер будеш покарана. На всякий випадок мені буде приємно нести тебе делікатно до аптики.

Ми в'їхали в город.

Я завважав ві своєї п'латформи, що поводитир почав нараз розмовляти з дамою. Що він міг їй говорити? Він же не має права балакати з пасажирами в часі служби. Дивлюсь, на велике здивованє, що дама присіла ближше до поводитира, який покинув свою машину та що вона слухає уважно того, що він говорить їй.

Ми їхали далі в город, приставали і забирали пасажирів, приставали і випускали пасажирів, усе йшло своїм порядком. Ми приближали ся до вулиці Мопро. Я подумав, що ексцентричний молодий папок вибрав улачно місце на розі тихої вулиці Мопро, де ледви йому перешкодить хто спустити ся в отвір. А потім я подумав, що бачив часто, як робітники трамваєвого товариства спускали ся в той отвір і направляли те, що могло там поспувати ся. Та коли чоловік стоїть в отворі, як переїздить трамвай, він мусить скорчити ся на кілька цалів, а то прудовід від the grip, що спускаєть ся до каблю, відірве йому голову.

Тому що найближша вулиця була Мопро, я ввійшов до the grip. Ні поводитир, ні дама не розмовляли вже з собою. Останнє, що я завважав, було, що поводитир кивнув, буцім то він згоджував ся в чимось і після того поїхав повним бігом. Тоді був у мене поводитиреш Ірляпдець Пат.

-- Slack her a bit! — сказав я звичайним жаргоном поводитиреви. То значить: Звільни трохи біг. Річ у тім, що я побачив посеред рельсів чорну точку, що могла бути людською головою, яка вихляла ся з під землі. Я поглянув на даму: вона вперла зір у ту саму точку і задеревіла на своїм місці. — Вже налякала ся можливости нещастя — подумав я, а що то буде з нею, коли побачить, що її власний муж хоче вмерти.

Та Пат не зменьшував бігу. Я крикнув йому, що в отворі видно людину — він нічого. Тепер ми бачили докладно голову. То

був молодий чоловік; його лице було звернене до нас. Я вхопив тоді свиставку і дав сильний сигнал до здержання поїзду. Пат їхав із певнішою швидкістю. За чверть мінути скоїло ся нещастє. Я вхопив за давінок, по чім кинув ся до гальми. Але було за пізно; поїзд перелетів зі свистом над отвором швидше, ніж станув.

Я віскочив. Я стратив зовсім голову і памятав тільки, що мав схопити чоловіка, який буде сильно противити ся. Та зараз же я вскочив знов до the grip. Поводир був немов розсіяний і зворушений допитував ся, чи були люди в отворі та як то стало ся, що він не пристанув. Молода дама кричала: страшно, страшно! Її лице було без каплі крови і вона конвульсійно держала ся лавки. Одначе вона не зімліла і по хвилині зійшла з the grip та пішла своєю дорогою.

Збігло ся багато пароду; ми знайшли голову нещасного під остатнім вагоном, а його кадовб полишив ся в отворі: прудовід машини досяг його за шию і зірвав голову. Ми підіймили пєбіщика з рельсів. Появив ся також констебль, що мав забрати його. Констебль записав багато імен, а що до мене, то всі пасажири бачили, як я дзвонив і свистав і в кінці схопив за гальму. Зрештою ми, трамваєва служба, маємо самі подавати рапорти до нашої канцелярії.

Пат попросив у мене ножа. Я не зрозумів його і подумав, що скоїть ся нове пещастє. Тоді Пат усміхнув ся і показав мені револьвер; значить, йому треба було ножа не для дурниці, а для чогось зовсім ипшого. Коли дістав піж, він попрощав ся зі мною і сказав, що далі не може лишати ся в службі, що йому дуже жаль, але я мушу сам повести сей поїзд до кінцевої стації, де й дістану нового поводиря. І він показав мені, як належить кермувати. Ніж я маю відступити йому — сказав він. Він зайде до пустої підворотниці і пообрізує собі гузики від мундура.

І він пішов.

Другого виходу не було. Я доїхав до стації сам; за мною стояв цілий ряд поїздів: вони чекали тільки, аби я рушив у дорогу. А що мені доводило ся давнійше трохи повертати ся коло машини, то все скінчило ся щасливо.

Раз вечером, між Різдом і Новим Роком, будучи вільним від служб, я похожав собі за гóродом. Я зайшов на одну велізничу стацію, аби придивити ся на великий рух у ній. Я вийшов на перон і дивив ся на поїзд, що мав зараз відходити. Нараз по-

чув я своє імя: усьміхнений чоловік визирав із вікна вагона і кликав мене. То був Пат. Минула добра хвиля часу, поки я пізнав його: він був у елегантнім костюмі і зголив бороду.

Я видав легкий оклик.

— Пс! не так голосно. Чим скінчила ся справа? — спитав Пат.

— Нас переслухували — відповів я. — Тебе шукають.

Пат сказав: — Я їду на захід. Що мені тут робити? Сім, вісім долярів на тиждень і з них чотири минаєть ся па удержанє. Я купую землю і стаю фермером. Розумієть ся, в мене є гроші. Коли хочеш, їдьмо разом; знайдемо десь трохи урожайної землі коло Фріско.

— Я не можу їхати — відповів я.

— До річи, я пригадав собі: ось твій ніж. Дякую за прислугу. Ні, знаєш, при трамваєвій службі нема ніякої будучности. Я служив три роки і не мав змоги вибрати ся аж доси.

Машина засвістала.

— Ну, прощай — сказав Пат. — Слухай, кільки ти взяв від чоловіка, котрого ми переїхали?

— Десять долярів.

— Я також. Ну, нема що мовити, він добре заплатив. Але жінка була ліпша.

— Жінка?

— Ну так, молода женщина. Я зробив із нею маленьку угоду. А для неї тисяча, дві були дурницею, аби визволити ся від мужа. За її гроші я можу зачати тепер ліпше житє.

Переклав З.

ЛЕССИНГІВ „НАТАН МУДРИЙ”.

В січні б. р. минуло сто літ від часу першої вистави Лессінгової драми „Натан Мудрий“ у однім із віденських театрів. Минуло 28 літ по появі сеї драми в друку і 26 літ по смерті її автора, поки австрійська театральна цензура зважила ся, по довголітніх короводах та з значними урізками, допустити Лессінгів архитвір на віденську сцену. З нагоди тих роковин виставив і сього року того самого дня віденський „Deutsches Volkstheater“ сю драму, а часонисї не проминули нагоди пригадати своїй публицї значіне тої вистави та значіне „Натана Мудрого“. Одною з тих принагідних статей, написаною виємково гарно і солідно якимось Ф. Ш. для „Neue freie Presse“ ми й користуємо ся тут, щоб і нашій громадї пригадати сеї твір, се „євангеліє толеранції та вирозумілости на людські слабости“, якого найінтереснійшу частину, славну притчу про три перстенї, подаємо далі в перекладї.

Ся притча будить і в моїй душі спомин одного дорогого менї чоловіка — Михайла Драгоманова. В своїх листах до мене він кілька разів згадував, що рад би колись подати статю про Лессінгову притчу і при тій нагодї докладнійше розвинути пронаговану Лессінгом ідею релігійної толеранції. Се заохотило мене перекласти відповідний уступ сцени 4—7 з пятого акту „Натана“. Я післав йому копію того перекладу, та він мабуть не подобав ся Драгоманову, бо про статю в дальших листах не було згадки. Одна копія перекладу лежала у мене довгі літа, поки минулого року я не дарував її одному „збирачеви памяток“ із України. Тепер я зовсім на ново переклав притчу і присвячую сю дрібну працю памяти Михайла Драгоманова, того, що серед нашої суспільности відіграв ролю багато дечим подібну до ролї Лессінга.

Ів. Фр.

„Натан“ Лессінга повстав підчас одного з найгорячіших епізодів довгої боротьби між духовним і світським авторитетом. Церков звонила на тривогу, коли він народив ся. Лессінг, здавало ся, законав ся тоді в бібліотекарські досліди, видав, не називаючи автора, рукописний твір професора орієнтальних мов у Гамбурзі Г. С. Раймаруса, який освітлював критично початки християнства. Се виставило полемічну силу Лессінга на найтяжшу пробу. Для